

Питання історичного краєзнавства

Ю. В. Котляр (сміт Березнегувате Миколаївської обл.)

Висунська народна республіка (1919 р.)

Події 1919 р. на півдні України до цього часу залишаються однією із маловивчених сторінок історії нашої держави. І серед них особливе місце займає висунське повстання на Миколаївщині, в результаті якого була створена Висунська народна республіка. Вона відбила основні проблеми того періоду: ставлення селян до радянської влади, українських комуністів та лівих соціалістів-революціонерів, співвідношення «селянської вольниці» і дисципліни «твердої влади», об'єднання дій представників різних партій для боротьби з денікінщиною та ін. Вже з переліку цих проблем зрозуміло, чому висунське повстання не вивчалось об'єктивно в радянській історіографії, а багато сторін діяльності цієї «республіки» взагалі замовчувалося. Недостатнє дослідження подій Висунської республіки змушує віднести її до так званих «білих плям» в історії України. Усунення їх має історичне і краєзнавче значення.

Висвітленню історії Висунської республіки допомагають матеріали Миколаївського і Херсонського облдержархівів та Березнегуватського і Висунського історико-краєзнавчих музеїв, які ще не введені в науковий обіг. Частина архівних матеріалів опублікована в збірниках документів¹, але вони, на жаль, висвітлюють події тільки з точки зору більшовицьких підходів до історії. Деякою мірою цей недолік компенсують газети за 1919 — 1920 рр., насамперед, есерівські — «Борьба»², «Селянская газета»³, а також білогвардійські — «Херсонское утро»⁴, «Родной край»⁵, «Николаевский день»⁶, які разом з «Одеським комуністом»⁷ дають можливість ознайомитися з різноманітними оцінками Висунської республіки. Важливим джерелом є опубліковані спогади учасників подій у Висунську⁸, а також статті історико-мемуарного характеру Кіна Д., Ленау М., Бінштока М., Мальта М., Інгулова С. та інших авторів, опубліковані в журналах «Літопис революції» та «Пролетарська революція»⁹. Вони нерівноцінні за змістом, не завжди дають достовірний матеріал, але можуть бути необхідною основою для подальших досліджень історії Висунської республіки.

В радянській історіографії, особливо в післявоєнний період, події цієї республіки згадуються лише епізодично. Це стосується і праць М. Супруненка¹⁰, П. Балкового¹¹, Ю. Білана¹² та А. Алексахенко¹³. Лише нарис про Висунськ з тому «Миколаївська область»¹⁴ та історико-художня книга А. Сіроша¹⁵ майже повністю присвячені подіям Висунської народної республіки, але й вони не дають об'єктивної картини повстання, бо не позбавлені стереотипів, характерних для висвітлення історії того періоду.

В кінці серпня 1919 р. всі населені пункти Миколаївщини та Херсонщини були захоплені військами Денікіна¹⁶. Насамперед постало питання: як буде ставитися селянство до нової влади, бо «кожну нову владу, особливо на Україні, селянин оцінював не по обіцянках і промовах її представників, а по кількості десятин землі, які прибавляються в його господарстві»¹⁷. Селянина турбувало те, як утриматися на землі і по можливості збільшити свою ділянку. Він був готовий підтримати будь-який уряд, що міг задовольнити ці прагнення. Але як тільки цей уряд виявлявся неспроможним справдити його сподівання, селянин повставав проти нього й переходив на бік суперника¹⁸. Більшість селянства зустріла прихід Денікіна вороже або очікуюче

і тільки багатії відкрито заявили про свої симпатії до нього¹⁹. Денікінська влада, яка заявляла у декларації «За що ми боремось»²⁰, що займеться земельною реформою для задоволення всіх потреб трудового населення, на ділі не тільки не дала землю, а, навпаки, своєю економічною, аграрною²¹ і національною політикою настроїла проти себе дрібну буржуазію і селянство. І тому майже відразу очікуюча позиція селянства змінилася ворожістю, яка згодом вилася у великий повстанський рух²².

Денікінський порядок був не тим, якого чекала більшість селянства. Розстріли, грабунки, реквізиції хліба, худоби, а головне — конфіскація землі, змушували селянство проводити паралель між денікінщиною і Радянською владою більшовиків. Остання теж здійснювала продрозверстку, але на той час давала селянину всю землю. Ось як говорили селяни про Радянську владу: «Хоч і плоха, але все-таки своя, селянська»²³. Та найбільше викликала невдоволення на селі примусова мобілізація в Добровольчу армію. Вона і відіграла головну роль в переході до активного військового опору з боку селянства²⁴. Почав розгортатися повстанський рух, який на півдні України мав глибокі історичні корені²⁵. «Селяни не вірять новому уряду, все більше схиляються в бік більшовиків, говорять, що наступає їх царство...»²⁶, — писалося в доповідній записці Херсонського губернського старости. Керівниками повстань стали більшовики, ліві есери — боротьбисти, українські комуністи — боротьбисти, сільські активісти²⁷. Особливо активізувалися боротьбисти і боротьбисти восени 1919 р.²⁸ Та тільки в двох випадках рух завершився створенням формуваль державного типу: Висунської та Баштанської республік. Це стало можливим завдяки керівництву Херсонського боротьбистсько-боротьбистського центру у Висунську і Миколаївського більшовицько-боротьбистського у Баштанці, а також внаслідок специфічного історичного розвитку цих сіл, де на протязі всього існування зберігалися волелюбні бунтарські традиції. Селянський рух, який виник стихійно — у відповідь на денікінську політику, під впливом різних партій анти-денікінського спрямування перетворився в організовану форму боротьби.

В серпні 1919 р. у Висунськ прийшли накази про постачання денікінській армії продовольства і фуражу. Але селяни різними способами намагалися не виконувати їх. 6 вересня на території Херсонського повіту білогвардійці оголосили загальну мобілізацію. У відповідь на це Висунський повітвиконком виступив із зверненням до селянства: денікінцям не дати жодного солдата, створити повстанський комітет повіту, негайно розпочати формування бойового загону²⁹. Був встановлений зв'язок з Херсонським повітовим комітетом оборони. У Висунськ нелегально прибули: С. Д. Аносов — заступник голови Херсонського повітового комітету оборони, анархіст, близький до більшовиків³⁰; І. І. Пліс — голова Херсонського повітового виконкому, більшовик³¹; Т. О. Логиненко — член повстанкому Херсонського повіту, комуніст-боротьбист³²; Д. Е. Наріжний, лівий есер-боротьбист³³ та М. С. Шевченко, більшовик³⁴. За їх допомогою створили міцний партизанський загін, а 14 вересня у Висунську було організовано повстанський штаб Херсонського повіту³⁵, який очолив С. Д. Аносов. Його заступниками були есер-боротьбист Ф. С. Юхименко³⁶ і М. С. Шевченко³⁷, командиром створеного загону — колишній прапорщик З. Н. Мурлян³⁸.

Виникнення повстанського осередку викликало тривогу у білогвардійців. Вони направили у Висунськ каральний загін (сотню солдат з гарматою та чотирма кулеметами під командуванням Богомолова). 24 вересня 1919 р. білогвардійці підійшли до села, але були розгромлені повстанцями³⁹. 27 вересня Висунський комітет оборони видав наказ «Про підтримку революційного порядку в посаді Висунськ та його околицях». В наказі говорилося, що комітет оборони «стоїть на захисті всіх громадян, не звергаючи увагу на нації, і просить підтримувати спокій і порядок»⁴⁰.

Білогвардійське командування розуміло велику небезпеку для себе висунських подій. Газета «Херсонское утро» писала: «Знищити Висунське гніздо бандитів — значить викорчувати весь бандитизм у повіті»⁴¹. Швидко була організована нова каральна експедиція проти висунчан. Сформовані з

тилових частин Добровольчої армії та куркульсько-поміщицьких «дружин самооборони», два загони по шістсот багнетів кожний 1 жовтня підійшли до Висунська. Командували ними Молодцов і Заїкін. Бій продовжувався до 7-ї години вечора і завершився повним розгромом білогвардійців⁴².

Після цієї перемоги керівники повстання розіслали в навколишні села своїх представників для організації загального повстання проти денікінців. З Березнегуватого прибув загін близько 200 чоловік під командуванням М. Ф. Луняки, члена КП(б)У⁴³. Великоолександрівці під керівництвом колишнього політкаторжанина Т. Білого прислали також 200 чоловік, озброєних кулеметами і польовою гарматою⁴⁴. Прибули повсталі з Володимирівки на чолі з уродженцем Березнегуватого, головою володимирівської сільради Г. П. Дюміним⁴⁵. Прийшов на допомогу і загін новосеверодонецьких, керівником якого був український комуніст — боротьбист П. Тришевський⁴⁶. З Новопетрівки і Бурханівки прибула кінна півсотня під командуванням більшовика П. Ткаченка⁴⁷. Невеликий загін прибув із Явкина⁴⁸. Так йшов процес створення Висунської республіки. Складалася вона з понад 15 населених пунктів і займала територію 1,75 тис. квадратних кілометрів.

7 жовтня 1919 р. відбулися загальні збори жителів Висунська і навколишніх сіл. На мітингу виступив Ф. С. Юхименко, а Д. Наріжний іменем Української робітничо-селянської республіки посад Висунськ і його волость оголосив Тимчасовою Висунською народною республікою. Її уряд очолив Ф. С. Юхименко⁴⁹, керівником Висунської ради оборони став М. С. Шевченко⁵⁰.

Висунський уряд оголосив надзвичайний стан і мобілізацію, згідно з Декретом РНК була запроваджена обов'язкова військова підготовка⁵¹.

Повстанці оволоділи залізничною станцією Явкино, де захопили білогвардійський поїзд, який віз зброю та спорядження для формування полку⁵². Розгромили під Мурахівкою загін Херсонського військового коменданта Салікова та перешкодили білогвардійській мобілізації в Березнегуватому. На той час сили повстанців налічували більше 3,5 тис. бійців⁵³, з них близько 1000 чоловік — кіннотники⁵⁴. І вони могли розширити район своїх дій. В цей час, 25 жовтня 1919 р., виходить наказ командуючого повстанськими військами України Г. А. Колоса: «Усім командирам бригад і окремих загонів всі наявні бойові сили направити на повітові, губернські й інші значні вузли з метою їх захоплення»⁵⁵. У повстанкомі був складений план, за яким висунці мали захопити Херсон⁵⁶, а баштанці — Миколаїв⁵⁷. Підтримати наступ селян мали робітничі виступи в містах⁵⁸. В результаті Херсонського походу висунські повстанці під керівництвом Д. Загороднього захопили хутір Кобзаря, село Снігурівку⁵⁹, Чорнобаївські хутори⁶⁰ та розгромили інтендантську команду білогвардійців⁶¹. О 12-й годині ночі з 29 на 30 жовтня вокзал і залізнична станція Херсон перейшли до рук висунців⁶², але повстання робітників так і не почалось. Як стало відомо згодом, члени Херсонського ревкому були арештовані агентами генерала Я. Слащова⁶³. Це й провалило всю справу. Коли ж ввечері 31 жовтня околиці Херсона почали обстрілювати англійські міноносці «Керсіда» та «Тюмульт», висунські повстанці були змушені відступити. Білогвардійська преса так оцінювала похід висунчан: «...до Херсона підійшла банда біля 200 чоловік, є дані, що більшість бандитів — висунці...»⁶⁴.

Наступ на Херсон значної військової поразки білогвардійцям не завдав, але це була величезна моральна перемога селянства. В зведенні штабу Денікіна писалось: «Селяни з презирством ставляться до Добровольчої армії і вважають, що вона недостатньо сильна, щоб підтримувати свою владу»⁶⁵.

На початку листопада денікінці розпочали широкі каральні операції проти повсталих на півдні України. 12 листопада військами генерала Я. Слащова була розбита Баштанська республіка⁶⁶ та загін висунців, посланий на допомогу баштанцям⁶⁷. 19 листопада війська генерала Склярова оточили Висунськ. Білогвардійська преса з радістю повідомляла: «Останній оплот

розбійницьких банд, посад Висунськ, оточений нашими військами»⁶⁸. Повсталий Висунськ тримався дві доби, а вночі з 20 на 21 листопада Рада оборони і уряд республіки, щоб зберегти військову силу, вирішили організовано відступити в бік Кривого Рога. Більше 2 тисяч бійців уночі залишили посаду⁶⁹. Про зникнення партизанів білогвардійці дізналися тільки 21 листопада. Осажені від такої невдачі, карателі розстрілювали всіх, хто потрапляв на очі⁷⁰. «Те, що було у Висунську, не було, напевне, на Україні. На вулицях билися вилами, камінням, всім тим, чим було можливо...»⁷¹. За свідченням документів, господарська розруха у Висунську оцінювалася в 593 мільйони карбованців (на тодішні гроші)⁷². Про становище, що склалося на Миколаївщині, підпільна газета «Одеський комуніст» писала: «...Оплот повстанців — Висунськ і Баштанка — значно потерпіли. Але в головному — знищити живу революційну силу — слащовцям не вдалося»⁷³.

З боями просувалася на Кривий Ріг повстанська армія Висунської народної республіки. В дорозі її наздогнали загін С. Горбаня з Таврійських степів та Богоявленський полк⁷⁴. В кінці листопада повстанці під керівництвом Ф. С. Юхименка вибили з Кривого Рога білогвардійців. 25 листопада 1919 р. у Кривому Розі було створено Тимчасовий радянський уряд Херсонського повіту. Голова уряду — Ф. С. Юхименко, заступник — І. Соболев — колишній завідувачий військово-мобілізаційним відділом Херсонського губпарткому КП(б)У, народний комісар оборони — С. Горбань⁷⁵.

19 грудня 1919 р. Рада оборони направила 6-ту і 9-ту роти висунців на станцію Долгінцево, де могли з'явитися денікінці, щоб відрізати Кривий Ріг від Катеринослава. Бійці розташувалися на відпочинок, але вранці, 20 грудня, підійшов загін білокозаків. Непомітно зняли вартових. Почався нерівний бій. Частина повстанців навіть не встигла дотягнутися до зброї. Більше сотні бійців було взято в полон. Розстріляно 126; з них 98 висунчан, 26 великоолександрівців. Пораненим А. Т. Шульзі і З. Н. Мурляну вдалося врятуватися⁷⁶.

17 січня 1920 р. полки 41-ї дивізії визволили Висунськ. З червоноармійськими військами повернулася і частина повстанців. Останні в складі 41-ї та 45-ї дивізій під командуванням А. М. Осадчого і Й. Е. Якіра продовжували воювати з білогвардійцями⁷⁷.

Роль Висунської республіки в розгромі денікінщини на півдні України очевидна. Висунськ був центром партизанського руху Херсонського повіту. Саме з Висунська контролювалися основні військові дії повстанських центрів: Баштанки, Богоявленська, Великої Олександрівки; партизанських загонів Таврії і підпільних комітетів Миколаєва та Херсона. Висунська повстанська армія відіграла основну роль у визволенні Кривого Рога. Завдяки спільним діям різних партій — більшовиків, боротьбистів, боротьбистів Висунська республіка змогла протриматися 69 днів і вписати яскраву сторінку в історію селянства України.

¹ В огне гражданской войны: Сб. документов и материалов: 1918 — ноябрь 1920 г. — Одесса, 1962. — 503 с.; Гражданская война на Украине 1918 — 1920: Сб. документов и материалов. — К., 1967. — Т. 2. — 918 с.; Николаевщина в годы иностранной военной интервенции и гражданской войны (март 1918 — дек. 1920). — Херсон, 1962. — 407 с.; Победа Советской власти на Херсонщине (1917 — 1920). — Херсон, 1957. — 380 с. та ін.

² Борьба. — 1920. — 4 апреля.

³ Селянская газета. — 1919. — 11 мая.

⁴ Херсонское утро. — 1919. — 10 октября, 12 ноября.

⁵ Родной край. — 1919. — 31 октября.

⁶ Николаевский день. — 1919. — 1 ноября, 17 ноября.

⁷ Одеський комуніст. — 1919. — 2 листопада.

⁸ П а с т е р н а к П. Висунская республика // Героическое подполье. — М., 1976. — С. 291 — 295; Ш к о л я р е н к о П. Юність моя бойова // Народна трибуна. — 1969. — 13 вересня.

⁹ К и н Д. Повстанческое движение против деникинщины на Украине // Летопись революции. — 1926. — № 3 — 4. — С. 70 — 90; Л е н а у М. Деникинское подполье в Николаеве в 1919 г. // Летопись революции. — 1926. — № 3 — 4. — С. 52 — 65; Б и н ш т о к М. Николаевское подполье // Летопись революции. — 1926. — № 3 — 4. — С. 10 — 20; М а л ь т М. Деникинщина і селянство // Пролетарська революція. — 1924. — № 4. — С. 144 — 178; И н г у

- л о в С. Под пятой (Из эпохи денкинского подполья) // *Летопись революции.* — 1926. — № 3 — 4. — С. 21 — 52.
- ¹⁰ С у п р у н е н к о М. І. Борьба трудящих Украины проти денкінщини. — К., 1979. — 287 с.; С у п р у н е н к о Н. И. Очерки гражданской войны и иностранной интервенции на Украине. — М., 1966. — 455 с.; С у п р у н е н к о М. І. Украина в период иноземной военной интервенции і громадянської війни. — К., 1957. — 343 с.
- ¹¹ Б а л к о в и й П. М. Війна без флангів. — К., 1966. — 303 с.
- ¹² Б і л а н Ю. Я. Героїчна боротьба трудящих України проти внутрішньої контрреволюції та іноземних інтервентів у 1918 — 1920 рр. — К., 1957. — 48 с.
- ¹³ А л е к с а ш е н к о А. П. Партизанское движение в тылу Деникина в 1919 г. // Решающие победы советского народа над интервентами и белогвардейцами в 1919 г. — М., 1960. — С. 366 — 412.
- ¹⁴ Історія міст і сіл Української РСР. Миколаївська область. — К., 1971. — 771 с.
- ¹⁵ С і р о ш А. Республіка повсталих. — Одеса, 1969. — 88 с.
- ¹⁶ Історія міст і сіл Української РСР. Миколаївська область. — С. 35.
- ¹⁷ М а л ь т М. Назв. праця. — С. 145.
- ¹⁸ С у б т е л ь н и й О. Україна. Історія. — К., 1991. — С. 315.
- ¹⁹ Херсонський обласний державний архів (далі — ХОДА), ф. р. 3264, оп. 2, спр. 3, арк. 71.
- ²⁰ В о л к о в С. Белая гвардия, путь твой высок... // Адмирал Александр Васильевич Колчак. — М., 1992. — С. 12 — 13.
- ²¹ Ф е д ю к В. П. Деникинская диктатура и ее крах. — Ярославль, 1990. — С. 44.
- ²² К и н Д. Назв. праця. — С. 70.
- ²³ М а л ь т М. Назв. праця. — С. 171.
- ²⁴ К и н Д. Назв. праця. — С. 71.
- ²⁵ Борьба. — 1920. — 10 марта.
- ²⁶ ХОДА, ф. р. 3264, оп. 2, спр. 3, арк. 81.
- ²⁷ М а л ь т М. Назв. праця. — С. 179.
- ²⁸ Непролетарские партии и организации национальных районов России в Октябрьской революции и гражданской войне. — М., 1980. — С. 36.
- ²⁹ С і р о ш А. Назв. праця. — С. 31.
- ³⁰ Л и п ш и ц В. Херсонщина в 1917 году // *Летопись революции.* — 1926. — № 2. — С. 111.
- ³¹ С і р о ш А. Назв. праця. — С. 29.
- ³² Матеріали музею історії с. Висунськ. — Інв. № 53.
- ³³ Борьба. — 1920. — 4 апреля; *Селянская газета.* — 1919. — 11 мая.
- ³⁴ С і р о ш А. Назв. праця. — С. 41.
- ³⁵ С у п р у н е н к о М. І. Борьба трудящих Украины проти денкінщини. — С. 179.
- ³⁶ Там же.
- ³⁷ Народна трибуна. — 1969. — 13 вересня.
- ³⁸ Херсонское утро. — 1919. — 12 ноября.
- ³⁹ С і р о ш А. Назв. праця. — С. 37.
- ⁴⁰ Николаевщина в годы иностранной военной интервенции и гражданской войны. — С. 191.
- ⁴¹ Херсонское утро. — 1919. — 10 октября.
- ⁴² Борьба за владу Рад на Миколаївщині. — Миколаїв, 1959. — С. 183.
- ⁴³ Матеріали Березнегубатського історичного музею. — Інв. № 33.
- ⁴⁴ Борьба за владу Рад на Миколаївщині. — С. 124.
- ⁴⁵ Матеріали Березнегубатського історичного музею. — Інв. № 37.
- ⁴⁶ С і р о ш А. Назв. праця. — С. 43.
- ⁴⁷ С і р о ш А. Назв. праця. — С. 38.
- ⁴⁸ Миколаївський обласний державний архів (далі — МОДА), ф. р. 940, оп. 2, спр. 4, арк. 35.
- ⁴⁹ Історія Української РСР. — К., 1977. — Т. 5. — С. 435.
- ⁵⁰ С і р о ш А. Назв. праця. — С. 40 — 41.
- ⁵¹ Декреты Советской власти. — М., 1973. — Т. 6. — С. 133.
- ⁵² Борьба за владу Рад на Миколаївщині. — С. 186.
- ⁵³ Історія міст і сіл Української РСР. Миколаївська область. — С. 246.
- ⁵⁴ Матеріали історії с. Висунськ. — Інв. № 66; ХОДА, ф. р. 949, оп. 1, спр. 32, арк. 119 — 120.
- ⁵⁵ Гражданская война на Украине. — Т. 2. — С. 445.
- ⁵⁶ И н г у л о в С. Указ. соч. — С. 43.
- ⁵⁷ МОДА, ф. р. 940, оп. 2, спр. 1, арк. 110.
- ⁵⁸ Г р и ц е н к о М. З історії боротьби з інтервентами озброєних сил революції на Херсонщині (1919 — 1920 рр.). — Херсон, 1933. — С. 32.
- ⁵⁹ Історія міст і сіл Української РСР. Миколаївська область. — С. 709.
- ⁶⁰ Родной край. — 1919. — 31 октября.
- ⁶¹ МОДА, ф. р. 1814, оп. 1, спр. 13, арк. 2 — 3.
- ⁶² Родной край. — 1919. — 31 октября.
- ⁶³ С л а щ о в-К р ы м с к и й Я. А. Белый Крым 1920 г. Мемуары и документы. — М., 1990. — С. 8.
- ⁶⁴ Николаевский день. — 1919. — 1 ноября.
- ⁶⁵ ХОДА, ф. р. 3264, оп. 2, спр. 3, арк. 83.
- ⁶⁶ МОДА, ф. р. 940, оп. 2, спр. 4, арк. 110.
- ⁶⁷ Борьба за владу Рад на Миколаївщині. — С. 179.

- ⁶⁸ Николаевский день. — 1919. — 17 ноября.
⁶⁹ Історія міст і сіл Української РСР. Миколаївська область. — С. 246.
⁷⁰ Історія Української РСР. — Т. 5. — С. 435.
⁷¹ Николаевщина в годы иностранной военной интервенции и гражданской войны. — С. 196.
⁷² МОДА, ф. р, 152, оп. 1, спр. II, арк. 26.
⁷³ С у п р у н е н к о Н. И. Очерки истории гражданской войны и иностранной военной интервенции на Украине. — С. 306 — 307.
⁷⁴ Г р и ц е н к о М. З історії боротьби з інтервентами... — С. 5.
⁷⁵ Народна трибуна. — 1969. — 13 вересня.
⁷⁶ Історія міст і сіл Української РСР. Миколаївська обл. — С. 246.
⁷⁷ Там же. — С. 247.

О. І. Лупандін (Київ)

Питання про кримську автономію у 1918 р.

Протягом багатьох століть Кримський півострів, як стратегічний плацдарм на Чорному морі, був сферою політичних інтересів держав Чорноморського басейну. Питання про його приналежність знову гостро постало на початку ХХ ст. — в добу національно-визвольних змагань України і чергової спроби відродження її державності.

Проблеми, пов'язані з національно-територіальним і державно-правовим статусом Кримського півострова на фоні складних історичних перипетій того періоду, досі не знайшли належного відображення в історіографії.

У радянській історичній науці події минулого висвітлювалися виключно з партійно-класових позицій і тому головна увага дослідників, які вивчали період революції і громадянської війни у Криму, зосереджувалася на воєнно-політичних аспектах боротьби з «контрреволюцією» та іноземною інтервенцією за встановлення радянської влади на півострові під керівництвом більшовицької партії¹.

В даному повідомленні робиться спроба висвітлити підходи у визначенні статусу Криму за часів Української держави П. Скоропадського 1918 р.

Бурхливі політичні події 1917 р. — Лютнева революція, повалення царизму, жовтневий збройний переворот у Петрограді — поклали край існуванню абсолютистської Російської держави, спричинили посилення національних рухів. Результатом цих процесів стало самовизначення окремих регіонів колишньої імперії (Україна, Фінляндія, Грузія, Білорусія, Литва, Дон, Кубань, Крим тощо) і виникнення на її території ряду держав і державних утворень.

Більшовицька диктатура, тривала громадянська війна, політичне протистояння двох військово-політичних блоків — Антанти і Четверного союзу — не тільки справили вирішальний вплив на прагнення окремих територій до державної самостійності, а й зумовили формування стосунків між новими державними одиницями.

Становлення української державності було нерозривно пов'язане з вирішенням таких ключових проблем, як утвердження міжнародно-правового статусу незалежної й суверенної України і забезпечення політичної і стратегічної цілісності її території.

Мирні переговори в Бресті представників Української Народної Республіки з державами Четверного союзу і РСФРР були першим кроком на шляху здобуття країною міжнародного визнання. Брестські угоди, що трактували Україну як сформовану суверенну державну одиницю, відкривали перспективи зміцнення її державності. Підписання мирного договору УНР з державами австро-німецького блоку (9 лютого 1918 р.) знаменувало її офіційне визнання ними. До того ж, згідно з VI статтею мирного договору держав Четверного союзу з РСФРР 3 березня 1918 р. й остання зобов'язувалася визнати право українського народу на самовизначення, підтвердити за-